

K pojmu „právního řízení“.

Jaroslav Kallab.

S hořejším nadpisem uveřejnil Weyrov VII. Vědecké ročenice právnické fakulty Masarykovy university (1928) nabádavý článek, který řadu problémů procesních ukazuje v novém světle. Na tento článek reagoval dr. Jiří Havelka uveřejniv v tomto listě (str. 78 n. t. r.) »Poznámky k Weyrovu pojmu „právního řízení“.

Jest jistě zjev velmi potěšitelný, vzbudí-li vědecké mínění právnické polemiku, a je-li tak dána možnost vzájemnou výměnou názorů několika odborníků novou myšlenku vytříbiti, po případě očištěnou od ryze osobních příměšků vtěliti jako společný zisk do celku právní vědy. To jest tím spíše možno, je-li odchylné mínění hájeno tak věcně, jako učinil dr. Havelka. Jestliže do této debaty vstupují jako třetí, předbíhaje snad dalšímu jejímu rozvíti mezi přímo zúčastněnými, jsem oběma autorům vděčný za to, že problém rozvinuli a že, postavivše proti sobě dvojí možné jeho pojetí, usnadnili všem, kdo po nich o věci budou přemýšleti, roztríditi vlastní své myšlenky.

Článek Weyrovův jest jedním z oněch duchaplných, nabádavých, někdy iritujících postřehů, jimž jsme u tohoto autora již navykli. Kdo pak stopoval osud jeho učení u nás a čte po Weyrově článku článek Havelkův, maně si vzpomíná dob, kdy první vystoupení Weyrovo, při němž popřel rozdíl mezi veřejným a soukromým právem, vyvolalo podobné překvapení. Zdá se mi, že v obou případech důvod, proč tvrzení Weyrovo vyvolalo odpor, nebyl tak v tom, že by odpůrci byli odhodláni popřítí správnost Weyrova názoru, nýbrž v tom, že si neujasnili jeho smysl. Podobné polemiky činí pak dojem sporu vedeného v různých jazycích nebo souboje vedeného v různých rovinách tak, že jeden útočí tam, kde odpůrce nemůže zasáhnouti, a druhý

se brání tam, kde není útoku. Takové polemiky jsou ovšem zcela neplodné, a obávám se, že by pojetí Havelkovo mohlo se opět státi východiskem podobných neplodných polemik, jako byly svého času polemiky o rozdíl mezi soukromým a veřejným právem. A jen o to mi jde, proto vstupuji do této debaty. Myšlenku Weyrovu považuji za příliš cennou, než abych si mohl přát, aby nebyla dále propracována; budeme-li však o ní polemizovati »v různých rovinách« nepříspějeme k jejímu ujasnění, a nevytěžíme z ní (třeba jejím vyvrácením a zamítnutím) tolik, kolik by bylo možno.

Celý smysl Weyrovu úvahy zdá se mi tkvít v tom, že chce vypracovati jednotný pojem »právního řízení« který by byl nadřazen jak řízení soudnímu, tak řízení administrativnímu, ale i procesu zákonodárnému a uzavírání smluv. Proti tomu Havelka dokazuje, že »rozdíly mezi činností zákonodárnou a činností soudce nebo správního úředníka (o činnosti stran smlouvu uzavírajících H. v této souvislosti vůbec ani nemluví) jsou příliš podstatné, než aby bylo lze vynecháním příznaků odlišných docházeti k vyššímu nadřazenému a jednotnému pojmu řízení« (str. 87).

Již z toho jest patrné, že mezi obojím stanoviskem jest těžko dojíti ke shodě: neboť rozdíly, které Havelka zdůrazňuje, Weyr nepopírá, a o tom, na co Weyr klade důraz, Havelka se nezmiňuje. Poněvadž pak novota nespočívá v rozdílech, o nichž jedná Havelka, nýbrž v podobnosti, o niž jde Weyrovi, přihlédneme nejdříve ke stanovisku Weyrovu. Podle Weyra necharakterisuje proces zápas stran, nýbrž tvorba normy. To je, jak Havelka správně zdůrazňuje, pokus o další rozvinutí teorie normativní, tentokráte na poli nauk procesních. Pro školu normativistů jediným předmětem badání jest norma. Tím nepopírají, že by nebylo toho, co jest obsahem normy. Jen tvrdí, že to již není předmětem čiré vědy právnické, jako není předmětem matematiky všimati si kvalitativních rozdílů zjevů, které mohou býti předmětem kvantitativního hodnocení. I v tomto článku to Weyr uvádí výslovně ve větách, které patrně ušly pozornosti Havelkově, a v nichž se praví (str. 56): »Je nepřípustno vplétati do ryze teoretického (poznávacího) způsobu nazírání na právo (obec-

něji: svět norem) porůznu názor na praktickou (sociální) funkci, kterou toto právo může mít — a zpravidla též má — ve světě vnějším. Splétati tato dvě různá hlediska znamená asi tolik, jako kdybychom nerozlišovali teoretické poučky »ryzí matematiky« s praktickými poučkami jejich použití na svět vnější, t. j. s poučkami »mechaniky«, která jeví se takto jako »aplikovaná matematika«. A právě ono praktické hledisko na sociální funkci práva (právního řádu) jest ono, se kterého se nám může jeviti teoretický pojem normotvorby jako boj.« Spor tedy nemůže býti o to, zda s určitého hlediska se nám určité procesy normotvorné jeví nebo nejeví jako boj, — neboť toho Weyr nepopírá — nýbrž spor může býti jen o to, zda zdůrazňování této sociologické stránky procesu nám poslouží lépe k jeho teoretickému pochopení, než zdůraznění stránky Weyrem vyzdvižené, že podstatou procesu jest vyvozování (neříkám tvoření, poněvadž to by svádělo ke kauzálnímu chápání, kdežto Weyroví jde o logický poměr norem) norem. Tu jsme u pramene téměř všech bojů, které se svádějí kolem teorie normativní. Nezdá se mi, že by na tom nebyli spoluvinní autoři této teorie. Aspoň osobně rozcházím se s Weyrem, pokud (patrně sveden tím, že ani eksaktní ani normativní poznatky se nezabývají tím, co jest) právní vědu chce omeziti na teoretické výklady v rámci normativního myšlení, podle hořejšího přirovnání na ryzí matematiku. Je to ovšem věc vkusu, po případě účelnosti, chci-li název »právní věda« vyhraditi jen tomuto odvětví vědnímu. Pak však důsledně bychom musili také v ostatních odvětvích vědních název »věda« rezervovati vědám eksaktním, které zkoumají možnosti správného myšlení v rámci určitých forem myšlení tím, že empirický obsah nahrazují obsahem konvenčním, a stopují, jaké možnosti myšlenkové (konstrukce) předpokládaná forma myšlení poskytuje. Tak postupuje právě ryzí matematika, jestliže, chtějíc stopovati možnosti kvalitativních vztahů, nahrazuje empirické zjevy konvenční jednotkou, tak postupuje geometrie, chtějíc vystopovati možnosti prostorových vztahů a nahrazujíc k tomu cíli předměty v prostoru konvenčním bodem. Zasluhou školy normativní jest, že ukázala možnost analogické eksaktní vědy právní. Jako však uvažujice o světě,

jenž jest, tvoříme nejen eksaktní, nýbrž i empirické vědy, tak jsou i v rámci úvah o světě, který má býti, o světě norem možné nejen eksaktní, normologické, nýbrž i empirické poznatky. To jsem se pokusil ukázat jinde (Úvod ve studium metod právnických) obšírněji. Rozdíl mezi mým a Weyrovým stanoviskem jest ovšem jen terminologický. Ale jistě i Weyr připustí, že jest možno nejen o normách, nýbrž i o jejich obsahu tvořiti poznatky správné a nesprávné, a musí pak připustiti, že vymýtíme-li název vědy pro poznatky správné, nemáme, čím je již v označení rozlišiti od výplodu libovůle, nálad, násilí, podobně jako názvem »vědeckého« poznatku empirického o světě, který jest, vylučujeme myšlenkové výtvořky, které jsou výplodem klamu, omylu, lži. Zmíněný terminologický rozpor má však i praktický důsledek. Neboť čím intenzivněji normativisté pěstují metodologii své eksaktní vědy právní, tím více zanedbávají — neuznávajíce je ani za vědu ani za právní — ostatní odvětví právního poznávání. Ani ve světě toho, co má býti, nevystačíme však s čistou matematikou, nýbrž potřebujeme i aplikované matematiky, jakési mechaniky, a úkolem metodologie jest stopovati podmínky správného myšlení i v této rovině.

Ale přes tento rozdíl uznávám za zásluhu Weyrova, že nejdůsledněji u nás obhájil zásadu, že nelze výsledky jednoho postupu myšlenkového (matematiky, ryzí pravovědy) vyvracetí výsledky postupu druhého (mechaniky, politiky právní). A o to právě jde v rozporu s Havelkou. Weyr míní: Máme-li na mysli jen otázku vzájemného logického poměru norem, pak se nám proces soudní jeví tvorbou norem; normy tvoří také zákonodárce, správní úřad, i soukromník smlouvu uzavírající; ergo možno všechny tyto zjevy shrnouti jediným pojmem »právního řízení«, jehož charakteristický znak jest tvorba norem. Havelka na to odpovídá: Pozoruji vedle sebe činnost zákonodárce, soudce, správního úředníka, soukromníka; vidím, že při činnosti zákonodárné není soudce, že při činnosti soudce jest tu spor stran, při činnosti správního úředníka, že stojí veřejný zájem proti zájmu soukromníkovu; tedy jest tu tolik rozdílů, že nemohu přijmouti jednotného pojmu právního řízení. Jest mi

líto, že nedovedu znázorniti logicky omyl o něž tu jde jinak, než přirovnáním, které se svou drsností bude ke své nevýhodě lišiti od jemnosti argumentace Havelkovy. Jeho argumentace mně připomíná argumentaci přírodovědce, který by proti tvrzení: »obruč je (se stanoviska geometrie) kruh«, namítal: zjistil jsem, že obruč železná liší se od dřevěné i od gumové do té míry, že nepokládám společný pojem kruhu za vhodný. Jest jisto, že s určitého hlediska, na př. s hlediska dopravní techniky, rozdíly tyto budou velmi podstatné, ale nelze popřít, že tam, kde jde právě jen o vystižení oné prostorové relace, kterou označujeme kruhem, jsou tyto rozdíly bezvýznamné. A o něco podobného jde v rozporu mezi Weyrem a Havelkou. Weyrovi jako zastánci směru normativního jde o otázku, jak »vznikají« normy, t. j. ony zvláštní relace ve světě toho, co má býti, které označujeme jako právní povinnosti. Tu pak vycházeje z přesvědčení, že to, co má býti, nelze vyvoditi z toho, co jest, nýbrž jen z nějakého jiného, vyššího »to má býti«, dospívá k otázce, jak z nejvyšší právní normy, z níž pojmově vyvozuje všechno platné právo, z normy ústavní, se dospěje ke konkrétní normě. Při tom pocituje nutnost rozlišiti pouze logicky odvozenou normu, jak si ji vyvodí na př. teoretik, od normy »platné«, t. j. takové, která zakládá právní povinnosti. A tím se mu od ostatních norem odlupují právě ty, které dávají logicky podřaděné normě ráz normy právně závazné, a které jako normotvorbu odlišuje od ostatních. Tu pak ovšem dochází k poznatku, že pro tuto normotvorbu není rozhodné, zda jsou tu proucí se strany, ani zda tu je třetí, nestranný soudce, nýbrž právě jen fakt, že tu jsou normy upravující otázku, za kterých podmínek logicky podřaděná, z nadřaděné normy vyvozená norma nabývá »normativní existence«, t. j. platnosti. Neboť cítí, že logicky správné jsou a v prostoru i čase existují též normy, které z nadřaděné normy vyvodí na př. učenec, uvažující o všech možnostech jednání danou abstraktní normou shrnutých, ale jde mu o to, že tyto normy ve světě toho, co má býti, neexistují, poněvadž jimi není ještě s právní platností vyřčena povinnost. Mohlo by se dodat, jak Weyr ukázal na jiném

místě, že jsou myslitelné logicky chybné podřadné normy, které přece ve světě toho, co má být, existují, poněvadž právě normotvorný proces jim dodal platnosti, na př. tam, kde z dané normy vyvozena byla logicky mylně podřadná norma (rozsudek), která nabyla právní moci, poněvadž strany nepoužily opravných prostředků nebo je vyčerpaly.

Nevím, vystihl-li jsem správně mínění W e y r o v o. Rozhodně mám však za to, že podniká-li H a v e l k a obšírný důkaz, že v civilním procesu jde vždy o boj mezi stranami, že na rozdíl od něho v administrativním řízení má soudce nejen aplikovati správnou normu na skutkovou podstatu stranami k rozhodnutí předloženou, nýbrž »v zájmu veřejném pečovati i o to, aby norma byla aplikována právě na takovou skutkovou podstatu, která skutečnému průběhu událostí odpovídá«, jestliže vytýká rozdíly, které jsou mezi zákonodárnou činností parlamentu a soudním procesem (při čemž přehlédl, že tam, kde Weyr činnost předsedy sněmovny srovnává s činností soudce (str. 58), odvolává se na příklad soudce při souboji neb jiném zápase, nikoliv na příklad soudce civilního), podniká útok na otevřenou bránu. Tyto rozdíly tu nepochybně jsou, ale jsou to právě technické rozdíly v normotvorbě, tedy rozdíly, které nevyklučují, abychom přece viděli pod nimi společnou podstatu zjevu. Mohlo by se dodat, že podobné rozdíly, jaké H a v e l k a zdůrazňuje mezi dnešními formami právního řízení, nacházíme též v proudu dějin mezi různými formami téhož procesu. Jistě činnost zákonodárná v absolutní monarchii se podobá více určitým případům administrativního procesu, než dnešním formám zákonodárství parlamentního, jako H a v e l k a sám zdůrazňuje, jak administrativní řízení před samosprávnou korporací podobá se (po technické stránce) činnosti parlamentní; trestní řízení inkvisiční bylo zcela vyloženým řízením administrativním, jako jest myslitelné a v historii se vyskytlo řízení zákonodárné, které bylo prováděno jako zápas mezi dvěma orgány státními, z nichž jeden předlohu hájil, druhý jí oponoval, při čemž zákonodárný sbor sám měl jen právo buď předlohu beze změny přejati nebo ji zamítnouti, tedy konati funkci velmi podobnou funkci civilního soudce. A přece mluvíme, nepřihlížejíce k těmto technickým rozdí-

lům, tu o vývoji zákonodárné techniky, techniky trestního, civilního, administrativního procesu, takže nelze nahlédnouti, proč by tytéž rozdíly, zjistíme-li je mezi jednotlivými soudobými institucemi, nám měly brániti, abychom je nepodřídili témuž pojmu »právního řízení«. V tom právě vidím velký zisk plynoucí z myšlenky W e y r o v y, že odlišil čistotně to, co na procesu jest podstatného, co jest pro nás rozhodné, chceme-li určitý výsek norem nazvati procesem, od toho, co není podstatné, nýbrž co se řídí úvahami účelnosti. Neboť tím se nám umožňuje — abych volil příklad mně nejbližší — vystihnouti rozdíl, který jest mezi činností na př. revolučního tribunálu, který dává popravovati politické odpůrce třeba po procesu akkusačním, veřejném, s hájením obviněného atd., a činností řádného soudu inkvisičního, kde není zápasu stran, nýbrž kde obviněný jest jen objektem tajného administrativního postupu. Že pojem procesu konstruovaný jen podle technických rozdílů by tu vedl k chybným důsledkům, kdežto pojem konstruovaný W e y r e m nám umožňuje správné rozlišení, jest patrnó, předpokládáme-li že v prvém případě se podaří revoluci potlačiti. Tu činnost revolučního tribunálu se nám přes svou příbuznost se skutečným procesem projeví ihned jako řada deliktů, kdežto činnost i zcela neúčelná a dnešnímu našemu mravnímu cítění se příčíci soudu inkvisičního bude míti ve sféře právní stejně účinky, jako činnost sebe pečlivěji podle novodobých zásad akkusačního, veřejného, ústního atd. procesu postupujícího soudu.

K těmto zásadním pochybnostem připojuje H a v e l k a několik pochybností rázu podružného. Tak uvažuje, proč strany mohou v civilním procesu učiniti rozsudek bezúčinným, upraví-li si po rozsudku sporný poměr jinak smlouvou. To je však přímý důsledek autonomie stran ve věcech soukromého práva a nemá s otázkou hierarchie norem nic společného. Stejně může president milostí učiniti trestní rozsudek bezúčinným. Chceme-li, můžeme si věc představit tak, že právě platnost norem vytvořených tam civilním, zde trestním procesem jest vázána resolutivní podmínkou, že strany se nedohodnou jinak, že president nepoužije svého práva milosti. Rovněž námitku, že kvantitativní rozdíl, jejž vidí W e y r ve volnosti různých normotvůrců, se může na

určitému stupni změny v rozdíl kvalitativní, nepovažují za udržitelnou. Přehlíží pojmový rozdíl mezi kvalitou a kvantitou, jež prokázati by vybočovalo z mezí článku věnovaného speciálnímu problému právníckému a nikoliv jedné ze základních otázek obecné filosofie.

Že myšlenku *Weyrem* zběžně nadhozenou bude třeba pečlivěji propracovati, a že pak snad i otázku heteronomie a autonomie normotvorby, otázku organizační vázanosti normotvůrce (správní úředník, soudce, soukromník), které budí pochybnosti *Havelkova*, bude třeba podrobněji probrati a snad jinak formulovati, nepovažují za věc, která by základní myšlenka *Weyrova* ubírala ceny.

Za vážnou považují však závěrečnou pochybnost *Havelkova*, když praví: »Porovnáváme-li prospěch z toho, co plyne po eliminování všech rozdílů mezi obojí činností (scilicet činností zákonodárnou a činností soudce nebo správního úředníka), zdá se, že není — při úplném nedostatku styčných bodů — v žádném poměru s námahou, kterou na to nutno vynaložiti.« V této větě totiž obsažen jest soud, který se mi zdá předčasným. Neboť problém právě jest, zda nám formulace *Weyrova* usnadní chápati a vysvětlovati jednotlivé právní otázky více, než běžná formulace procesu. To jest věc, která právě teprve drobnou prací o jednotlivých procesních otázkách může býti vyjasněna. Pochybuji, že by tu stačila argumentace *Havelkova*, jako článek *Weyrovův* sám také s této stránky problému neřeší. Pro svou osobu jsem přesvědčen, že formulace *Weyrova* jest plodná, a vzpomínám, jak zesnulý profesor *Zucker* mne svého času nabádal, abych pracoval o zásadách slučujících proces trestní s procesem civilním i správním. *Weyr* k tomu dodává proces zákonodárný. Jest viděti, že dnešní formální připodobnění procesu trestního k procesu civilnímu budí jakési pochybnosti, ne tak po stránce technické — tu se nepochybně akkusační, ústní, veřejné řízení osvědčilo — ale po stránce čiré teorie, kde zdánlivý zápas stran jen těžce zakrývá skutečnost, že trestní proces přece jen je bližší procesu administrativnímu, než civilnímu. Ozývají se též hlasy volající po tom, aby jednotlivé prvky trestního procesu (kontradiktorní řízení, hájení veřejného zájmu orgánem jiným,

než tím, který bude ve věci rozhodovati) byly přeneseny do řízení správního, aspoň v určitých případech. Zdá se mi, že právě Weyrem vyzdvižená podobnost postupů normotvorných po stránce technické různých může tu býti velmi plodná, a litoval bych, kdyby Havelkova skepse odvrátila někoho od podrobnějšího probádání věci.

Věcná příslušnost trestních soudů podle návrhu uvozovacího zákona k unifikovanému řádu trestnímu.

Dr. Karel Drbohlav.

Ministerstvo unifikací rozeslalo návrh uvozovacího zákona k řádu trestnímu, jenž má býti unifikován. Při tom ministerstvo žádá, by k tomuto návrhu uvozovacího zákona byly podány připomínky.

Patrně jsou o některých ustanoveních této osnovy mnohé pochybnosti. Návrh ten má ustanovení různé povahy, z nichž některá snad by ani nepatřila do uvozovacího zákona k řádu trestnímu, poněvadž podle své povahy patřila by spíše přímo do trestního řádu, ba dokonce i do trestního práva materiálního.

Než to nebyla by ani žádná velká vada, poněvadž zákonodárce nemůže býti obmezován, aby nesměl dáti do uvozovacího zákona předpisy různé povahy, jak uzná za dobré. Nesvědčí to sice o přesné technice zákonodárné, ale nelze to vytýkati jako vadu.

Tato ustanovení, která by dle našeho názoru nepatřila do zákona uvozovacího, nás na tomto místě ani nezajímají. Nám tu jde jen o to, jak má býti stanovena příslušnost soudův trestních, jak musí býti určen obor působnosti soudův okresních, sborových a porotních, či má tento obor působnosti trestních soudů býti upraven stejně jak na území platnosti trest. řádu dříve rak., tak i na území platnosti trest. řádu dříve uher., aby čin, který jest prohlášen trestným činem podle trest. zákona dříve rak., tak stejně i podle